

Kolovrat

Tod so sekla bridka jekla

Dostop: V vasi Idrsko, tik pred Kobaridom, krenete na levo proti Livku. Tam sredi vasi zavijete levo proti Livškim Ravnem. In ste že na slemenu Kolovrata, pod katerim pelje asfaltirana cesta. Po 3 kilometrih ste na enem kolovraških vrhov, Na gradu (1115 m), oziroma na muzejsko urejenih italijanskih vojaških položajih iz prve svetovne vojne. Na Kolovrat pa je mogoče priti tudi po novi in lepi razgledni cesti, ki pelje iz vasi Volče pri Tolminu k nekdanjemu mejnemu prelazu Solarje. Potepanje po slemenu in vrhovih Kolovrata je prijetno in nezahtevno. Pri ogledu strelskih položajev je potrebna previdnost, bunkerje pa je mogoče »raziskati« samo z baterijo.

Naravne lepote

Zgodovinsko-kulturne znamenitosti

Najprej povejmo, kakšen je razgled: Kolovrat nas, če se nanj pripeljemo s kobariške strani, že na svojem začetku prevzame s svojim presenetljivo zanimivim položajem med Beneško Slovenijo na italijanski strani in Posočjem na slovenski. Globoko spodaj je videti Kobarid in odprto tesen, iz katere priteka Soča. Z visokega vidimo to *bistro hči planin*, kako srebrikava in nekoliko umirjena vijuga pod nami sredi svojih starih zvrnanih naplavin. Gore vsenaokoli so razmaknjene, jasno očrtanih vrhov in grebenov. Oko

Takole Soča priteče med Krasjim vrhom in Kobariškim Stolom na svojo lastno naplavino med Kobaridom in Tolminom. Pogled s severovzhoda Kolovrata.

Meja na Kolovratu je razgledna na obe strani, posoško in beneško.

sega daleč v obzorje vzhodnih in zahodnih Julijcev. Kakor da bi opazovali velik relief v Kobariškem muzeju, ki označuje frontne položaje v prvi svetovni vojni, tako je razloženo skoraj vse posoško zemljišče, tako na dlani. Vendar pa, kajpada, s Kolovrata je Posočje videno bolje kot v muzeju, v živo, v sončnih kopelih dolin in igri oblakov nad njimi. Morda je to eden najlepših slovenskih razgledov. Počitniško naselje, zgrajeno po odličnem projektu arhitekta Roka Klanjščka, je na tem mestu poimenovano po nebesih. Gostje Nebes, tu nad Livkom, so blaženi ujetniki kolovraškega razgleda.

Sleme Kolovrata je dolgo kakšnih pet kilometrov in po njem poteka državna meja. Onstran, na zahodno stran, se na prisojah greje vrsta pol ure ali uro oddaljenih beneških vasic: Dreka (Drenchia), Trinko (Trinco), Kraj (Crai), Laze (Lase), Codar (Zuodar). Malo nižje je tudi **Topolovo** (Topolo), vasica z 39 prebivalci, a vse bolj znana po svetu zaradi vsakoletnega festivala umetniških praks, ki nagibajo k etnu in novim izrazom. Med Topolovim (580 m) in Livkom (700 m) je čez Briezo (880 m), ki je na meji, speljana tako imenovana zgodovinsko-tematska pot, ki jo od srca priporočam pohodnikom, ki bi radi prečili Kolovrat in pokukali k rojakom Beneškim Slovencem. Pot je dolga 3,6 kilometra in jo je v eno smer mogoče prehoditi v manj kot poldrugi uri. Na italijanski strani poti, ki je dobro nadelana, je v primernem zaporedju postavljenih deset kiparskih instalacij, od katerih so nekatere prav posrečene, ker so umetniški odziv na nekdanje trdo kmečko delo Topolovcev v strmih senožetih. V tem osiromašenem okolju se je

pred desetletjem začela donkihotska pustolovščina *Stazione di Topolo/Postaja Topolove*. Postaja je točka, kjer se prišleki sproščeno srečujejo in si predajajo in izmenjujejo svoja umetniška dela in dejanja, skušajo zaživeti v skupnem življenjskem stilu, ki ga zaznamuje svoboda, in vse to v kraju, ki je bil prej popolno nasprotje vsega tega. Topolovski umetniki niso togi, niti visokostni, uporabljajo gradivo, ki je v kraju na voljo. Pohvaliti jih je treba, da se jim nikamor ne mudi. Nimajo urnikov, njihove glasbene in literarne prireditve ter performansi so napovedovane »po zatonu«, »ob mraku«, »do zore« ... Njihovo delo je v Topolovem brezplačno, iz lenobe, pravijo, saj je »preveliko delo trgati vstopnice ... Ob koncu svojega življenja vsak od nas nese s seboj le to, kar je daroval.« Kako bi bil Prešeren vesel te uresničene umetniške utopije. *Koder se nebo razpenja, / grad je pevca brez vratarja, / v njem zlatnina čista zarja, / srebrnina rosa trave, / s tem posestvom brez težave, / on živi, umrje brez d'narja.*

Sicer so te stare, pretežno razseljene beneške vasi povezane z dobrimi cestami in tudi tik pod grebenom Kolovrata teče po italijanski strani dobra prometnica, ponekod le deset minut hoda oddaljena od asfaltirane vzporednice, ki teče po slovenski strani. Z obeh strani sta zlahka dosegljiva oba najvišja vrhova Kolovrata: **Nagnoj** (1193 m) in **Trinški vrh** (1139 m), s katerega je najlepši razgled po Posočju in Beneški Sloveniji. Obe cesti sta primerni za

sprehod, tisti izletniki pa, ki radi hodijo čez drn in strn, si lahko utirajo pot od enega mejnega kamna do drugega, ki so postavljeni pretežno na goličavah, med visoko planinsko travo. Prijetno krepilen in paradoksalen – iz spomina na nekoč ostro zastraženo mejo – je občutek svobode, da si smeš izbirati smer po še ne zaraslih stezah graničarskih patrolj, ki so nekoč znale na ljudi spuščati volčjake in na njih celo streljati.

Alpska trdnjava

Maja leta 1915, v prvih dneh bojev na Soči, so italijanski gospodarji vojne prestopili takratno avstrijsko-italijansko mejo le za kakšnih sto metrov in se že ustavili na svojem dveinpolletnem opazovalnem položaju. Medtem ko so

Spomeniško ohranjeni italijanski položaji iz prve svetovne vojne

soldati že poleti premaknili krvavo frontno črto na Banjšice, Mengore, Mrzli vrh, Krn, Krasji vrh in Rombon, so njihovi generali utrdili svoje položaje na Kolovratu, od koder so lahko razmeroma varni popolno nadzorovali svoje krvave bojne igre. Tu so določili *Lineo d'armata*, tretjo črto italijanske vojske, pod vzpetino **Na gradu** pa so dali zgraditi najbolj utrjen del celotnega italijanskega obrambnega sistema. Celoten greben je bil in je deloma še prepreden z nekaj obroči utrjenih jarkov, s topniškimi položaji in opazovalnicami ter podzemnimi bunkerji. Topničarji so z visokega sejali smrt ne samo po avstro-ogrski prvi bojni črti, temveč so lahko uničevali tudi nasprotnikove oskrbovalne poti, zaledne enote in oporišča. Tu sta se uresničila dva grozljivo preroška verza iz Gregorčičeve pesmi Soči: *Tod sekla bridka bodo jekla, / in ti mi boš krvava tekla*. Šele oktobra 1917 so bavarski vojaki v dvodnevni naskokih pregnali Italijane iz njihovega gnezda, napredovali naprej po Kolovratu in tako prispevali k sesutju italijanske fronte.

Narava je blagodejno prekrila smrt in razdejanje, sledovi vkopavanja in betoniranja pa so ostali. Dostop do položajev je danes lahek. Iz denarja Evropske unije in prispevkov fundacije »Poti miru v Posočju« in s prizadevanjem Kobariškega muzeja je alpska trdnjava spremenjena v muzej na prostem. Utrjeni položaji so rekonstruirani z originalnimi materiali: skrilami, kovinskimi mrežami, betonskimi strelnimi linami, valovito pločevino, vrečami peska ... Lahko se smukate po teh hodnikih smrti in iz duše odganjate svojevrstno pretresenost. Iz strelnih gnezd ponekod rastejo čudovite breze, ki kakor v ruskih filmih simbolizirajo mir padlih vojakov. Prehodi so zidani ozko. Kakšen debeluh bo pomislil: ti laški oficirji pa so bili res suhi ... No, meja je danes mirna, pota so mirna in označena. Seveda pa se po njih plazijo tudi občutki podzavestne, atavistične nevarnosti.

Bronasta podoba preroškega Simona Gregorčiča na spomeniku v Kobaridu

Pomol na Kolovrat, kjer je italijanska topniška baterija imela utrjen položaj. V ozadju je pogorje Krna.

